

Muzicienii români — compozitori — muzicologi

(lexicon)

Admitem — nu-i așa? — că cineva poate avea nevoie de date lesne reperabile, despre muzica românească. Numai că, referința organizată în forma literaturii de informare s-a întâmplat multă vreme să fie specie rară, în acest domeniu cultural. Rară, chiar în raport cu o tradiție mai de demult. La nivelul anilor ei, *Istoria muzicii la Români*, când și-a tipărit-o M. Poslușnicu la „Cartea românească” în 1928, făcea față onorabilă, nu degeaba a cinstit-o Iorga cu o prefață, relevându-i respectabila etalare de izvoare. Cît despre veleitățile autohtone în cuprinderea alfabetică de persoane și expresii din regnul muzical, s-au concretizat, și ele, timpuriu (1896), în formularea savantă a prof. Titus Cerne, deși dat le-a fost să nu treacă dincolo de inițiala „L”. De atunci, mare lucru nu s-a mai petrecut.

Abia acum, se arată semne că, ieșit dintr-o prelungă ataraxie, angrenajul lexicono-enciclopedic a început să fie tras înainte, de explozia de valori din muzica noastră recentă. S-a încumetat primul să spargă gheața Viorel Cosma cu o modestă grupare alfabetică din fișe de autori români de muzică. Asta prin 1965. Încurajat de audiența *Micului lexicon*, Cosma și-a lărgit schemele după modelul *Who's who?*, și a produs un al doilea lexicon, care, cu greutatea a vreo 430 de fișe, s-a putut debarasa de adjectivalul „mic”.

Din capul locului se cuvine precizat că *Muzicienii români — Compozitori și muzicologi — Lexicon* (Editura muzicală, 1970),

este pe departe, cel mai important instrument practic publicat, documentînd, într-un spațiu minim, asupra persoanelor care au produs ceva în compoziția românească din veacuri și de azi, și, orice s-ar spune, circulația sa universală imediată i-a probat utilitatea.

Evident că o asemenea întreprindere este, în sine, foarte vulnerabilă, prin imensa cantitate de date supuse controlului de amănunt pe care cititorul îl poate face în tihnă. Cumva, o cursă cu handicap pentru autor. Cine nu știe că, în marea enciclopedie a lui Grove, greșelile sînt cu carul, chiar și la a 5-a ediție?

Un merit, în concepția cărții lui Cosma, este simplitatea sistematizării pe datele esențiale biografice și de operă, concepție bună de reluat aîdoma și în ediții viitoare. Omul: identitate, studii, ocupații, distincții; opera pe genuri: teatru, vocal-simfonic, simfonic, cameral, coral, vocal, muzicologie; în fine, biblio-discografie. În fapt, răspunsul corect la toate rubricile e o treabă ambițioasă, în general greu de dus la bun sfîrșit, de unul singur, și cu mai multe șanse de succes prin munca de echipă. Concursul specialistului la anumite teme ar evita și exprimări greșite, ca „notație muzicală medio-bulgară”, cînd medio-bulgară poate fi doar scrierea limbii, nu și notația muzicală bizantină a lui Eustatie de la Putna. Nu e greu de observat că, acolo unde autorul a colaborat cu subiecții (persoane în viață), informația e mai precisă și mai completă. Cît de delicată este punerea la punct a mecanismului informa-

țional, apare, din păcate, prea evident în muzicologia românească, cu rare excepții nu îndeajuns antrenată, pînă azi, la astfel de exerciții, așa încît nu știu în ce măsură a putut folosi Viorel Cosma aparatul critic din monografiile publicate anterior la noi, de pildă, pentru a determina titlurile articolelor principale din periodice. Din acest punct de vedere, important este că fișele *Lexiconului* aduc o mare cantitate de relații noi, și ele susceptibile, bineînțeles, de multe completări și îndreptări. Dar publicarea notițelor, atîtă cîte sînt, s-a dovedit mai folositoare decît așteptarea formei mai complete, în cine știe care viitor. Cele mai sporadice, datele relative la primele audiții, cînd se confruntă cu anul compoziției, sînt, și așa, destul de edificatoare.

Partea cea mai lucrată — de altfel informația principală într-o asemenea carte — o constituie listele de opere, îndeajuns de complete, la o primă ediție. Omisiunile cîtorva titluri la muzicienii de renume ale unui Enescu (Frioul cu pian) și Ionel Perlea (Mișcare simfonică, op. 11, sau Visare pentru orchestră, op. 15) sînt sechele ale listelor incomplete, din lucrările care s-au ocupat, anterior, de respectivele subiecte. Anumite precauțiuni și propunerea de date suplimentare la formularea titlurilor definesc aici pe cercetătorul prevenit, într-o îndeletnicire unde capcanele pentru confuziile cele mai mari pleacă de la compozitorii înșiși, care schimbă de mai multe ori titlul aceluiași piese și sînt augmentate de editori, care în muzică, mai mult decît în literatură, și-au permis să intervină în structura operii, prin compilații, mutilări, sau adăugarea altor titluri, cu de la ei putere. Așadar, un motiv în plus, pentru a releva necesitatea descrierilor analitice ale lui Viorel Cosma, la compozițiile făcute din șiruri de piese: la Jora, nu doar *Șapte cîntece pe versuri de Mariana Dumitrescu*, dar și „(Cuprinde: „Răsărit“, „Lupii“, „Soldații mei“...)” În multe împrejurări o atare descriere hotărăște identitatea unei compoziții.

Preocuparea, legitimă altfel, de a da în circulație conținutul fișelor lucrate, a motivat amînarea interpretelor, ca obiect al unui al doilea volum. Aici, însă, intervine arbitrarul, într-un domeniu unde, adesea, compozitorul dublează pe interpret, sau vice-versa. Cine poate preciza de ce Grigoraș Dinicu, tipărit de Karl Fischer la New York, e mai mult compozitor decît interpret, față de Boulanger (George Pantazi), tipărit la D. Rahter, din Leipzig, care nu apare în *Lexicon*? Sau, ca în cazurile lui Lipatti și Perlea, descrierea pianistului și a dirijorului e destul de dezvoltată, ca să mai facă loc

acelorași persoane și în volumul cu interpretii.

Cea mai discutabilă parte a *Lexiconului* este selecția numelor fișate. De ce Constantin Silvestri, dar nu Sergiu Celibidache? Marcel Mihalovici apare, Marius Constant, tot atît de cunoscută și activă personalitate, nu. Au intrat, în carte, persoane de care greu îți mai amintește cineva că ar fi existat. Nici vorbă că face bine *Lexiconul* ocupîndu-se pe scurt și de autori obscuri, fiindcă dacă nici enciclopedia de două ori specială (și români și muzicieni) nu-i mai pomeneste, apoi sigur că, la nevoie, nu mai ai de unde să-i scoți. Cu atît mai mult însă, nu se explică omisiunea unor persoane cu merite mai mari în muzică precum George Onciul, între altele, autorul unei importante cărți de istoria muzicii; Valentin Bakfark-Greff, originar din Brașov, slujbaş, cu muzica sa de lăută, pe la mai multe curți înalte din Europa secolului al XVI-lea; Ion sin Radului, Duma Brașovan, Șerban Protopsaltul, Grigore Buna, citați oriunde e vorba de Școala brîncovenească, Petru Efesiu, melurg de seamă, trăitor pe aceste meleaguri, de care amintește Macarie ieromonahul (fișat în *Lexicon*), Manolache Zmeu, protopsaltul vestit în Moldova. Oriunde vine vorba de bizantinologie muzicală, sînt pomeniți I. D. Petrescu, Gheorghe Ciobanu și Grigore Panțiru. Primii doi sînt fișați, ultimul nu. În multe locuri, sînt citate articolele și studii ale unor autori pe care *Lexiconul* nu ne ajută să-i identificăm. Cine sînt Sever Tipei, Dumitru Avakian, Iancu Dumitrescu, Iosif Sava, Luminița Vartolomei, etc? În fine, încă o remarcă: dacă *Lexiconul* s-ar fi deschis mai mult către conceptul de apartenență europeană a culturii noastre, insistînd pe aspectul contactului cu pămîntul românesc, ar fi găsit loc pentru numele prezente în marle enciclopedii ale lumii, care s-au născut sau au primit, pe aceste meleaguri, hrană, și dintre ele, unele cu multiple valențe spirituale românești: Bartok Bela, Iannis Xenakis, Ligeti György, Roman Vlad pentru zilele noastre, frații Haydn, Karl Ditters von Dittersdorf, Michael Hermann, Antonio Romanini, Giovanni Battista Mosto, Pietro Busto, Daniel Speer, și încă alții, din trecut.

Meritul lui Viorel Cosma este că a pornit bine o treabă, care se vede cît de mare nevoie are să fie continuată. Între altele, *lexiconul Muzicienii români* servește o cantitate apreciabilă de informații despre teatrul românesc de altădată, privit bineînțeles din perspectiva legăturilor sale frecvente cu muzica. Pe cînd dar un lexicon complet al oamenilor din teatru?